

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Kinnunen, Tiina

Title: "Mainioita naisia" : pienoiselämäkerrat autonomian ajan historiapolitiikassa

Year: 2012

Version: Published version

Copyright: © Historiallinen Aikakauskirja ja tekijät

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Kinnunen, T. (2012). "Mainioita naisia" : pienoiselämäkerrat autonomian ajan historiapolitiikassa. *Historiallinen Aikakauskirja*, 110(4), 390-400.

<https://doi.org/10.54331/haik.139934>

Tiina Kinnunen

”Mainioita naisia” – pienoiselämäkerrat autonomian ajan historiapoliitiikassa

Kansainvälisen naisliikkeen tapaan suomalaisessa autonomian ajan naisliikkeessä ymmärrettiin elämäkertakirjoittamisen merkitys feministisen historiakulttuurin ja politiikan osana. Tiina Kinnunen analysoi artikkelissaan tämän kirjoittamisen poliittista luonnetta ja kysyy, minkälaisin painotuksin kuvattaviksi valittujen henkilöiden elämä kerrottiin ja millaista naisihannetta näiden kuvausten avulla muotoiltiin.

”Kunnioituksen ja kiitollisuuden tunne on usein saanut kansamme kuvin ja sanoin kunnioittamaan ja vaalimaan niiden miesten muistoa, jotka eri aloilla ryhtyivät edistämään maamme kulttuurityötä – Suomalaisen naisen toimintapiiri on tähän saakka ollut hyvin rajoitettu. Hänen työnsä on tehty useimmin hiljaisuudessa ja sinne se on aika ajoin kadonnutkin. Ja kuitenkin on tunnustettava, että melkoinen on jo niiden naisten määrä, jotka ovat tuoneet isänmaan alttarille työn, joka ansaitsee huomiomme ja jonka nuorempi sukupolvi kiitollisena sulkee muistonsa.”¹

Näillä sanoilla Suomen Naisyhdistys perusteli elämäkerrallisen albuminsa *Finska qvinnor på olika arbetsområden* julkaisemisen vuonna 1892. Albumi jatkoi Naisyhdistyksen elämäkertasarjaa, joka oli käynnistynyt vuonna 1890 julkaistulla, lähinnä ulkomaalaisia naisia esitelleellä teoksella *Biografiskt album: med 13 porträtter i ljustryck*.² Esipuhe problematisoi kulttuurisen muistin sukupuolittuneen luonteen: kansallinen historia esitettiin suurmiesten tekoina. Naisten ohittaminen kansallisten merkkihenkilöiden kaanonin luotaessa ei Naisyhdistyksen mukaan

ollut perusteltavissa, koska hekin olivat tehneet osuutensa isänmaan hyväksi, vaikka työ ei aina näkyvää ollutkaan. Samalla kirjoitettiin hienovärisesti näkyviin hyvin radikaali huomio: naisten näkymättömyys kansallisessa muistissa ei johtunut pelkästään heidän näkymättömämmästä roolistaan julkisuudessa vaan myös muistamisen sukupuolittuneista mekanismeista.³

1800-luvun naisliikkeitä käsittelevässä tutkimuksessa on viime aikoina tuotu esiin historian merkitys feministisissä diskursseissa ja käytänteissä ja myös viitattu historiaesitysten transnationaalisuuteen. Näissä historiaesityksissä voidaan nähdä kansalliset rajat ylittäviä historia-kaanoneita kansainvälisine ikoneineen.⁴ Maria Grever on jaotellut feministisen kollektiivisen muistin kolmeen pääryhmään, jotka ovat ritualisoitu muisti (*ritualized memory*) eli vuosijuhlat ja muut muistojuhlat ja traditiot sekä ikonografia; jäädytetty muisti (*frozen memory*), johon kuulu-

1. ”En känsla af högaktning och tacksamhet har ofta manat vårt folk att i bild och ord hedra och bevara minnet af de män, hvilka på olika områden främjande ingripit i vårt fosterländska kulturarbete Den finska qvinnans verksamhetssfer har hittills varit mycket begränsad. Hennes arbete har oftast försiggått och stundom förgåtts i det tysta. Och dock måste erkännas, att icke så få qvinnor hos oss på fosterlandets altare nedlagt ett arbete, värdt att beaktas och inneslutas i en yngre generations tacksamma hägkomst.” *Finska qvinnor på olika arbetsområden* (1892). Helsingfors: Förlagsaktiebolaget Otava, företal.

2. *Biografiskt album. Med 13 porträtter i ljustryck* (1890). Utgifvet af Finsk Qvinnoförening, Helsingfors: G.W. Edlunds Förlag.

3. Vrt. Sylvia Paletschek (2009) 'Opening up Narrow Boundaries: Memory Culture, Historiography and Excluded Histories from a Gendered Perspective', teoksessa Angelika Epple & Angelika Schaser (toim.) *Gendering Historiography. Beyond National Canons*, Frankfurt/Main: Campus, 163–177.

4. Ks. esim. Maria Grever (1997) 'The Pantheon of Feminist Culture. Women's Movements and the Organization of Memory', *Gender & History* 9 (2) 364–374; Mary Spangberg, Barbara Caine, Ann Curthoys (toim.) (2010) *Companion to Women's Historical Writing*, Basingstoke & New York: Palgrave Macmillan. Käytän käsitteitä feminismi, naisliike ja naisasia synonyymeina tarkoittaen työtä sukupuolten välisen tasa-arvon saavuttamiseksi.

vat symbolit ja muiston materiaaliset ilmentymät, sekä jatkuva muisti (*continued memory*), johon sisältyvät kanonisoidut tekstit, institutiot ja organisaatiot sekä historiankirjoitus, mukaan lukien biografiakulttuuri.⁵

Osallistun tällä artikkelilla naisliikkeiden historiakulttuureista käytyyn keskusteluun tarkastelemalla feminististä biografiakulttuuria erityisesti kansallisessa kontekstissa. Lähtökohtana on näkemys siitä, että naisliikkeissä kansallinen ja transnationaalinen kytkeytyivät tiiviisti toisiinsa. Analyysini keskiössä on feministisen biografiakirjoittamisen historiapolitiin luonne. Kuten kansakunnan myös feministisen yhteisön rakentamisessa menneisyyden haltuunotto oli tärkeää, koska sen mukanaan tuomalla arvovalalla ja oikeutuksella voitiin perustella kulloisenkin nykyhetken ja tulevaisuuden linjaukset. Oleellista oli myös historian hahmojen nostaminen ihailun ja samaistumisen kohteiksi. Artikkelin alussa hahmotan sitä ympäristöä, jossa tarkastelemani suomalaista elämäkerta-aineistoa luotiin, eli henkilöverkoja ja elämäkertakirjoittamisen kansallisia ja transnationaaleja konteksteja. Tämän jälkeen keskityn siihen, millaisin painotuksin kuvattavien henkilöiden elämä kerrottiin ja millaista naisihannetta tarkastelemassani elämäkerta-aineistossa tätä kautta muotoiltiin.

Aineistonani ovat edellä mainitut Suomen Naisyhdistyksen julkaisemat albumit sekä vuonna 1901 ilmestynyt Naisasialiitto Unionin julkaisema kokoelmateos *Fredrika Bremer 1801–1901* ja erityisesti siinä oleva Lucina Hagmanin elämäkerrallinen kuvaus *Muutamia piirteitä Fredrika Bremerin kehityselämästä*.⁶ Kahden naisjärjestön olemassaolo kertoo suomalaisen porvarillisen naisliikkeen ideologisista ja henkilökohtaisista jännitteistä: Naisasialiitto Unioni perustettiin vuonna 1892 sen jälkeen, kun joukko Suomen Naisyhdistyksen (perustettu vuonna 1884) toimintaan tyytymättömiä naisia oli jättänyt sen. Unionin perustivat Naisyhdistyksen fenomenaanista johtoa kritisoineet ruotsinmieliset ja maltilliset suomenmieliset, joilla oli yhteyksiä

muun muassa *Valvoja*-aikakauslehteen. Unioni edusti tässä mielessä suomalaisessa naisasiakentässä liberalismia. Toisaalta naisyhdistyksiä yhdistivät käytännön tavoitteet sukupuolten välisen tasavertaisuuden saavuttamiseksi, ja lisäksi kummassakin yhdistyksessä korostettiin naisten erityistä vastuuta kansakunnan moraalien kohottamisessa. Raittius- ja siveellisyyssymykset olivat kiinteä osa kummankin naisyhdistyksen ideologiaa.⁷

Elämäkertojen naiset ja miehet

Suomen Naisyhdistyksen elämäkerta-albumit edustavat 1800-luvulla suosituksi tullutta kollektiivibiografiaa, joka haki esikuvansa aina antiikista, Plutarkhoksen *Kuuluisien miesten elämäkertoja* -teoksesta, saakka.⁸ Kollektiivibiografialla tarkoitetaan usean elämän tiivistä kuvausta pienoiselämäkertojen muodossa. Kuvattavia yhdistää tietty teema. Vuonna 1890 ilmestyneen albumin naisgalleria koostui aikalaistoimijoista naisasian sekä feministisesti sävyttyneen hyväntekeväisyyden, opetustoimen ja kirjallisuuden aloilta. Kohdehenkilöiden valintaa ei eksplisiittisesti perusteltu. Kansallisuudeltaan kuvatut naiset edustivat laajaa kirjoa, joka ulottui Venäjältä

5. Grever (1997) 370.

6. *Fredrika Bremer 1801–1901* (1901), Porvoo: WSOY. Suomen Naisyhdistys julkaisi tässä artikkelissa tarkastelemiäni elämäkerrallisten albumien lisäksi 1890-luvulla myös kaksi muuta teosta, joissa oli elämäkerrallista aineistoa: *Kalenteri Suomen naisten työstä* (1894) ja *Biograafisia tietoja Suomen naisista* (1896).

7. Porvarillisen naisasiakentän jakaantumisesta sekä Naisyhdistyksen ja Unionin välisistä linjaeroista ks. Riitta Jallinoja (1983) *Suomalaisen naisasialiikkeen taistelukaudet. Naisasialiike naisten elämäntilanteen muutoksen ja yhteiskunnallis-aatteellisen murroksen heijastajana*, Helsinki: WSOY, 43–47. Suomalaisista tasa-arvodiskursseista ks. Anu Pylkkänen (2009) *Trapped in Equality. Women as Legal Persons in the Modernisation of Finnish Law*, Helsinki: SKS.

8. Ira Bruce Nadel (1984), *Biography. Fiction, Fact and Form*, London and Basingstoke: Macmillan, 14–16; Matti Klinge (2008) 'Muistamisen arvoiset', teoksessa *Suomen Kansallisbiografia. Hakemisto*, Helsinki: SKS, 12.

Fredrika Bremer. Kopio Johan Gustaf Sandbergin mukaan.

Yhdysvaltoihin ja Intiaan. Syntyperäisiä suomalaisia joukossa oli yksi, Emma Irene Åström, minkä lisäksi Aurora Karamzinin elämäntyö liittyi keskeisesti Suomeen. Kaikkien kirjoittajien identifioiminen ei ole mahdollista, koska osa käytti nimimerkkejä, mutta tunnistettavien joukossa ovat esimerkiksi suomalaiset Zachris Topelius ja Alexandra Gripenberg, joka oli Naisyhdistyksen kantavia voimia, sekä ruotsalaiset Ellen Key ja Elna Tenow.⁹

Vuonna 1892 ilmestyneessä albumissa kuvattut naiset olivat sairaanhoidon, koulutuksen ja taiteen saralla vaikuttaneita, lähinnä 1810–1830-luvuilla syntyneitä suomalaisia uranuurtajia, jotka edelsivät organisoituneen naisliikkeen sukupolvea. Kuvattavia yhdisti uranuurtajuus, mutta sitä, miksi juuri nämä edelläkävijät oli valittu, ei perusteltu. Elämäkerrallisen kuvauksen keinoin heidät liitettiin feministiseen jatkumoon ja luotiin näin naisasialle järjestötoimintaa pidemmälle ulottuvia juuria. Identifioitavissa olevien kirjoittajien joukkoon lukeutuivat muun muassa Naisyhdistyksen aktiivit Gripenberg ja

Hilda Käkikoski sekä Naisyhdistystä lähellä olleet miehet Eliel Aspelin ja Topelius.¹⁰

Naisasialiitto Unionin julkaisema *Fredrika Bremer 1801–1901* kytkeytyi tämän kansainvälisesti tunnetun ruotsalaiskirjailijan syntymän 100-vuotisjuhlintaan. Bremerin (1801–1866) vuonna 1856 ilmestynyt romaani *Hertha* tematisoi erityisesti naimattoman naisen asemaan liittyneitä epäkohtia ja toimi innoittajana keskiluokkaisten naisten alkaessa organisoitua eri puolilla Pohjoismaita 1880-luvulla.¹¹ Unioni kokosi teoksen, jossa Bremerin elämää valotettiin eri näkökulmista sekä suomen että ruotsin kielellä, erityisesti järjestämäänsä Fredrika Bremer -iltamaa silmällä pitäen. Kirjoittajien joukossa olivat Unionin keskeiset toimijat Lucina Hagman, Maikki Friberg, Helena Westermarck ja Adelaide Ehrnrooth, ja miesnäkökulmaa edusti muiden muassa Topelius.

Ryhmäbiografiassa käsitellään kollektiivi-biografian tavoin useampaa kuin yhtä henkilöä. Sille on tyypillistä henkilöiden välisen sosiaalisen, henkilökohtaisen ja/tai ammatillisen vuorovaikutuksen ja kuvattavien muodostamien verkostojen tarkastelu.¹² Ryhmäbiografinen ote ilmenee Alexandra Gripenbergin kuvauksessa yhdysvaltalaisen naisliikkeen pioneereista Eliza-

9. Kuvattavat olivat: Aurora (aineistossa muodossa Aurore) Karamzin, Emma Irene Åström, Ellen Key, Ragna Nielsen, Mathilde Fibiger, Nadeschda Hwostschinskaja, Lina Morgenstern, Janka Zirzen, Isabelle Bogelot, Caroline Ashurst Biggs, Elisabeth Cady Stanton ja Susan B. Anthony sekä Pandita (aineistossa muodossa Pundita) Ramabai. Kirjoittajista Ellen Key oli pedagogi ja kirjailija, jota Elna Tenow luonnehti nimenomaan biografiksi. Tenow itse oli sosiaalireformisti, toimittaja ja kirjailija.

10. Kuvattavat olivat: Johanna von Schoultz, Alexandra Sältin, Fanny Maria Churberg, Emilie Bergbom, Fredrika Runeberg, Augusta Wallenius, Hedwig von Numers, Marie Linder, Elisabeth Blomqvist, Augusta Pipping, Charlotte Lydecken, Ida Godenhjelm, Amanda Cajander, Charlotte Molin sekä Anna Broms.

11. *Herthasta* ks. Carina Burman (2001) *Bremer. En biografi*, Stockholm: Albert Bonniers förlag, 366–396.

12. Catherine N. Parke (2002) *Biography. Writing Lives*, New York & London: Routledge, 111.

beth Cady Stantonista ja Susan B. Anthonysta, joista oli tullut kansainvälisen naisliikkeen ikoneita. Naiset kuvataan aatteen ja ystävyyyden yhteen hitsaamana parina, joka toisiaan täydentäen työskenteli yhteiskunnan epäkohtien poistamiseksi ”ihmisrakkauden täyttämänä”.¹³ Muitakin Naisyhdistyksen elämäkerta-albumien kuvauksia on mahdollista lukea ryhmäbiografioina, koska kohdehenkilöt kytkeytyivät kiintein sitein toisiinsa. Näitä yhteyksiä kuvauksissa ei kuitenkaan tematisoitu.

Nykyisessä biografiatutkimuksessa on alettu kyseenalaistaa aiemmin selvänä pidettyä eroa biografian ja autobiografian välillä.¹⁴ Pienoiselämäkerrallisista kuvauksista, joita tässä artikkelissa tarkastellaan, ei ole hedelmällistä lähteä tekemään pitkälle meneviä tulkintoja tekstien autobiografisista säikeistä, mutta sen voi kuitenkin todeta, että tarkasteltavat elämäkerrat kutoivat mielenkiintoista verkostoa paitsi kuvattavien kesken myös kirjoittajien ja kuvauksen kohteiden välille. Topelius, Fredrika Bremerin suomalainen puolestapuhuja sekä Gripenbergin ja Käkikosken mentori, oli yksi keskeisistä hahmoista tässä kirjoittajien ja kuvattavien muodostamassa monisyisessä verkostossa. Hän itse kirjoitti kuvaukset Aurora Karamzinista ja tämän sukulaisesta Marie Linderistä, mutta toimi myös tiedon lähteenä Gripenbergin Fredrika Runeberg-kuvauksessa. Lisäksi hän esiintyy historiallisena hahmona ruotsinkielisen tyttökoulutuksen uranuurtajan Elisabeth Blomqvistin yhteydessä: Topelius puhui tyttökoulun uuden rakennuksen avajaisissa 1870-luvulla. Henkilöverkostot eivät rajoittuneet Suomeen, mistä on esimerkkinä Gripenbergin tuttavuus Elizabeth Cady Stantonin ja Susan B. Anthonyn sekä niin ikään vuoden 1890 albumissa kuvattujen Caroline Ashurst Biggsin ja Pundita Ramabain kanssa.¹⁵ Ainakin näiden henkilöiden valinta selittyy pitkälti Gripenbergin subjektiivisella käsityksellä heidän elämänvaiheidensa ja toimintansa soveltuvuudesta Naisyhdistyksen historiapolitiittiseen projektiin.

Feministisen elämäkertakirjoittamisen kansainvälinen luonne

Toisen maailmansodan jälkeen yhdeksi historian tutkimuksen keskeiseksi osa-alueeksi nousseessa naishistoriassa naisten historiallista toimijuutta ja kokemuksia on tarkasteltu akateemisista tavoitteista käsin, mutta samalla on tunnustettu historiankirjoituksen kiinteä yhteys identiteettipoliittikkaan.¹⁶ Myös 1800-luvun feministit tiedostivat historian ja biografian poliittisen, mukaan lukien identiteettipoliittisen, merkityksen. Yhteisen historian ja esikuvien luominen oli keino rakentaa ja lujittaa yhteiseksi määriteltyä sukupuoli-identiteettiä ja naisten välistä sisaruutta. Historiaa hyödynnettiin myös muutoin: naisten saavutusten avulla voitiin perustella vaatimuksia oikeudellisesta, koulutuksellisesta, ammatillisesta ja poliittisesta tasa-arvosta. Toisaalta naisliikkeiden sisällä syntyi erilaisia, aatteellisia ja henkilösuhteisiin juontavia, ristiriitoja, joiden käsittelyssä historia oli yksi käyttökelpoinen argumentti.¹⁷ Yhteisen naisidentiteetin määrittelyssä haasteeksi nousivat naisia jakaneet tekijät, kuten sosiaalinen asema. Tarkasteleman aineisto on ajalta, jolloin suomalainen sosiaalidemokratiaan kiinnittynyt naisliike oli

13. Alexandra Gripenberg (1890) 'Elisabeth Cady Stanton och Susan B. Anthony', teoksessa *Biografiskt Album*, 179.

14. Ks. esim. Liz Stanley (1992) *The auto/biographical I*, Manchester & New York: Manchester University Press.

15. E. Ingman (1892) 'Elisabeth Blomqvist', teoksessa *Finska qvinnor*, 181. Caroline Ashurst Biggs oli näkyvä englantilainen naisasia-aktiivi erityisesti äänioikeusliikkeessä. Lisäksi hän toimitti *Englishwoman's Review* -lehteä. Pandita (Pundita) Ramabai oli intialainen feministi ja sosiaalireformisti, joka opiskeli Britanniassa ja Yhdysvalloissa.

16. Naishistorian kehityksestä Suomessa 1800-luvulta 2000-luvulle ks. Elina Katainen et al. (toim.) (2006) *Oma pöytä. Naiset historiankirjoittajina Suomessa*, Helsinki: SKS.

17. Ks. esim. Ulla Manns (2000) 'Så skriver vi historia. Den svenska kvinnorörelsens ur ett historiografiskt perspektiv', *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 21 (4) 8. Teoksessaan *Naisasian kehitys eri maissa IV* (1909) Gripenberg käytti historiankirjoittajan valtaa korostaessaan Naisyhdistystä suhteessa Unioniin.

vasta muotoutumassa eikä näin ollen vielä varsinaisesti kyseenalaistanut porvarillisen naisliikkeen määrittelyvaltaa naiseutta koskevissa kysymyksissä.

Henkilön muiston vaalimisessa elämäkertakirjoittamisella on ollut keskeinen rooli aina antiikista alkaen. Myös naisliikkeiden historiakulttuurissa biografielle on annettu suuri arvo, ei vähiten sen didaktisen roolin vuoksi. Naisasia-liitto Unionin voimahahmo Lucina Hagman kehotti naisia tarttumaan elämäkerralliseen, myös miehiä käsittelevään, kirjallisuuteen, koska ”Tutustuminen maailman suuriin, jaloihin henkiin, lämpimiin sydämiin, valistuneisiin mieliin ja uutteriin työntekijöihin laajentaa näköalojamme, luopi olennaista pohjaa arvostelukyvyllemme ja antaa tervettä vauhtia oikeasuuntaiselle kehityksellemme.”¹⁸ Sitaatti kertoo, että naisliikkeissä korostettiin naisten ja miesten yhteistä ihmisyyttä ja vaadittiin tasa-arvoa tähän perustuen. Toisaalta feministit eivät Suomessa sen paremmin kuin kansainvälisestikään kieltäneet sukupuolieroa vaan tavoittelivat tasa-arvoa nais erityisyyttä jopa korostaen.¹⁹ Elämäkertojen avulla naisille luotiin esikuvia, toisin sanoen malleja oikeanlaisesta naiseudesta. Kyse oli siis vallankäytöstä, mutta kolikon kääntöpuoli oli naisten voimauttaminen: biografiat tarjosivat samaistumisen kohteita ja kannustusta perinteisten naisille asetettujen rajojen (hallittuun) ylittämiseen.

Naisyhdistyksen aktiivi ja sittemmin Unioniin siirtynyt Adelaïde Ehrnrooth totesi vuonna 1887, että Suomesta puuttui merkittävien naisten elämäkertojen kirjoittamisen perinne. Hänen arvionsa mukaan tämä johtui siitä, että sukupuoli sulki naiset julkisuudesta, niin julkisesta toiminnasta kuin muistamisen kulttuurista.²⁰ Perinnettä oltiin vasta rakentamassa, mistä yksi esimerkki oli vuonna 1886 ilmestynyt Lucina Hagmanin kirjoittama kuvaus Fredrika Bremerin elämästä. Teos oli sivumääräisesti vaatimaton, mutta varhainen kunnianosoitus. Ruotsalaisen naisliikkeen ”virallinen” Bremer-elämäkerta, Sophie Ad-

lersparren ja Sigrid Leijonhufvudin laatima *Fredrika Bremer: biografisk studie*, ilmestyi vasta vuonna 1896.

Ehrnroothin mukaan muualla oltiin Suomea edellä, ja tämä näkemys on vahvistettu nykytutkimuksessa. Esimerkiksi Englannista, josta monet naisasian vaikutteet John Stuart Millistä alkaen tulivat Suomeen, esimerkkejä naisia käsittelevästä historiakirjoituksesta yleensä ja elämäkertakirjoittamisesta erityisesti löytyy vähintään 1800-luvun alusta alkaen. Kyse ei suinkaan aina ollut emansipatorisesta kirjallisuudesta, mutta yhtä kaikki syntyi perusta, jolle naisliike saattoi rakentaa omaa historiakulttuuriaan. Myös ruotsalaisessa naisliikkeessä oli kehittynyt elämäkertakirjoittamisen traditio, esimerkiksi Fredrika Bremer förbundetin julkaisemassa *Tidskrift för Hemmet* -lehdessä, joka ilmestyi vuodesta 1868.²¹

Varhainen esimerkki ruotsalaisesta kollektiivibiografiasta on Ellen Friesin *Märkvärdiga qvinor*, jonka ulkomaalaisia naisia käsittelevä osa julkaistiin vuonna 1890 ja ruotsalaisnaisiin keskittyvä osa vuonna 1891. Lähdeaineisto ei anna viitteitä siitä, että teos olisi ollut Naisyhdistyksen

18. Liisa Husu et al (toim.) (1995) *Lukukirja Suomen naisille*, Helsinki: Gaudeamus, 93–94. Sitaatti on vuodelta 1920.

19. Ks. esim. Gisela Bock (2000) *Frauen in der europäischen Geschichte. Vom Mittelalter bis zur Gegenwart*, München: Verlag C.H. Beck, 190–201.

20. A-ï-a (1887) 'Sara Wacklin', teoksessa *Excelsior. Kalender för 1887. Redigerad af Finsk Qvinnoförening*, Helsingfors: G.W. Edlund, 5; Lucina Hagman (1886) *Fredrika Bremer. Kuvaus vuosisatamme alkupuolelta*, Porvoo: WSOY. Naisyhdistyksen Excelsior-kalenteri, joka ilmestyi sekä suomeksi että ruotsiksi, edusti feministisen julkisuuden varhaisvaihetta Suomessa, ja sitä seurasi naisasialehdistö.

21. Ks. esim. Rohan Maitzen (1995) 'This feminine preserve': Historical biographies by Victorian women', *Victorian Studies* 38 (3) 371–386; Mary Spongberg (2010) 'Female biography', teoksessa Spongberg, Caine, Curthoys (toim.) *Companion to*, 172–182; Git Claesson Pipping (2007) *Men arbetet! mitt arbete! Identitet och berättande i Helena Westermarcks yrkeskvinnobiografier*, Göteborg & Stockholm: Makadam, 55–56.

albumien suoranaisten esikuva, mutta kylläkin siitä, että useat Friesin teoksista innostivat Gripenbergin piiriä.²² Naisyhdistyksessä vallinneesta, biografiakulttuuriinkin liittyvästä, historiatietoisuudesta kertoo se, että yhdistyksessä laadittiin suunnitelma naisten kirjoittamien kirjeiden kokoamisesta ”suomalaisnaisen kehityshistorian” kuvaamiseksi.²³

Naiselämäkertojen kansallinen konteksti

Kuten alussa totesin, Naisyhdistyksen elämäkerta-albumeja on luettava myös vastauksina Suomessa käytyihin – kansainvälisten vaikutteiden rikastuttamiin – keskusteluihin suomalaisuudesta ja kansallisesta historiasta. Ensimmäiset elämäkertahankkeet palautuvat 1700-luvun lopulle, ja ne saivat seuraajan 1800-luvun puolivälissä, kun keskeisistä kulttuurivaikuttajista koostunut miesjoukko laati suunnitelman 500 pienoiselämäkerran julkaisemisesta sarjana. Lopputulos *Finlands Minnesvärde Män* jäi vaatimattomaksi, mutta tietoisuus siitä, että kansallinen projekti tarvitsi suurmiehensä, oli juurtunut. Vuosina 1879–1883 ilmestyi siihenastisista kollektiivibiografioista mittavin eli *Biografinen Nimitkirja: Elämäkertoja Suomen entisiltä ja nykyajoilta, Toimittanut Suomen Historiallinen Seura*. Vuosina 1895–1903 julkaistiin sen ruotsinkielinen vastine *Finsk Biografisk Handbok*.²⁴

Naisilla ei suurmiehengessä kirjoitettuun kansalliseen historiakaanoniin ollut pääsyä, mutta merkille pantavaa on muutamien näihin hankkeisiin osallistuneiden miesten panos Naisyhdistyksen elämäkerta-albumeissa. Edellä tuli jo esiin Topeliuksen rooli kummassakin albumissa; aiemmin hän oli askaroinut ”muistamisen arvoisten” miesten parissa. Eliel Aspelin kirjoitti vuoden 1892 albumiin Suomalaisen teatterin historiassa sankarihahmoksi korotetun Kaarlo Bergbomin sisaresta Emiliestä. *Biografisen Nimitkirjan* laatimisessa Aspelinin veljeksillä oli keskeinen rooli.²⁵

Eliel Aspelin toimi aktiivisesti myös Kansanvalistusseurassa, joka sekun julkaisi elämäkerta-

sarjan. Kansanvalistusseuran hanke käynnistyi vuonna 1887 keskusteluina kansallisen ”itse-tajunnan kasvattajasta”, jonka haluttiin koostuvan ”mainioiden miesten” elämäkertoista. Pienoiselämäkertoja seura oli julkaissut vuodesta 1881 lähtien ilmestyneissä kalentereissaan. Elämäkertasarja suunnattiin nuorisolle, joka haluttiin kasvattaa oikeaan suomalaisuuteen suomalaisten, mutta myös maailmanhistorian merkkihenkilöiden luoman esimerkin voimalla. Tähän joukkoon kelpuutettiin myös yksi nainen, kuningatar Elisabet I. Kirjoittajiksi hyväksyttiin myös naisia, koska heidän ei tarvinnut olla ammattitutkijoita vaan ennen muuta taitavia kirjoittajia.²⁶

Toisin kuin Historiallisen Seuran hakuteosmaisen käsikirjan kohdalla, Kansallisvalistusseuran hankkeessa oli kyse kirjan mittaisista elämäkertoista. Kiireellisimmiksi kuvauksen kohteiksi määriteltiin Lönnrot, Runeberg ja Snellman, joiden ympärille rakennettu kultti kytkeytyi tiiviisti kansalliseen projektiin. Naisyhdistyksen albumeita voidaan tarkastella vastauksena erityisesti tälle Kansanvalistusseuran sarjalle. Kuvauksellaan Fredrika Runebergistä Alexandra Gripenberg esimerkiksi pyrki estämään tämän muiston himmenemisen samaan aikaan, kun puolisoa kirjoitettiin kansalliseen suurmieskaanoniin.²⁷

22. Ks. esim. Tiina Kinnunen (2009) 'History as Argument – Alexandra Gripenberg, Ellen Key and the Notion of True Feminism', teoksessa Epple & Schaser (toim.) *Gendering Historiography*, 191–192.

23. Suomen Naisyhdistyksen pöytäkirja 20.2.1896. Suomen Naisyhdistyksen arkisto, Helsingin kaupunginarkisto.

24. Klinge (2008) 10–11, 14–16.

25. Klinge (2008) 15.

26. Mervi Kaarninen, 'Kertomuksia isänmaan historialta nuorisolle', teoksessa Marja Jalava, Tiina Kinnunen, Irma Sulkunen (toim.) *Kirjoitettu kansakunta. Sukupuoli, historiankirjoittaminen ja kansallinen identiteetti 1800- ja 1900-lukujen Suomessa*, Helsinki: SKS (tulossa).

27. Alexandra Gripenberg (1892) 'Fredrika Runeberg', teoksessa *Finska qvinnor*, 118.

Yhteiskunnallinen äitiys elämäkertojen keskiössä

Edellä käsiteltyjen elämäkertahankkeiden taustalla oli fennomaanieliitti, johon Suomen Naisyhdistys lukeutui ideologisesti ja henkilösitein. Naisyhdistyksen eliittiluonnetta kuvaa se, että elämäkerta-albumit ilmestyivät ruotsiksi. Yhdistyksen tavoitteena oli naisten integroiminen kansakunnan rakentamiseen sukupuolten välisen tasavertaisuuden pohjalta. Kuten aiemmin jo todettiin, tasavertaisuuden tavoitetta perusteltiin sukupuolten välisellä erilaisuudella ja naisten erityisellä panoksella niin kansallisesti kuin ihmiskunnan laajuisesti. Tasavertaisuuden ja nationalismien aatteiden ohella Naisyhdistyksen ohjelma oli vahvasti kristillinen.²⁸

Nykylukijalle elämäkertakuvaukset tarjoavat arvokasta tietoa kohdehenkilöistä, mutta samalla ne ovat oivallinen aineisto naisliikkeiden ideologian ja historiapolitiikan analyysiin. Naisyhdistyksen luterilais-fennomaanin perusta loi raamit elämäkerralliselle kuvaukselle, eli sille milaista roolimallia naisille haluttiin tarjota ja toisaalta miten vakuuttaa eri tahot naisasian merkityksestä koko yhteiskunnan kannalta. Tämän tavoitteen lisäksi kirjoittamista ohjasi myös aikakaudelle tyypillinen tapa ymmärtää elämäkerta ihanteellisena kuvauksena kohdehenkilön elämästä.²⁹

Vuonna 1890 ilmestyneessä albumissa *Biografiskt album med 13 porträtter i ljustryck* kuvauksen kohteena oli pääosin naisia, jotka olivat aktiivisia yhteiskunnallisia toimijoita. Kuvattavat edustivat useita kansallisuuksia, mutta tämä moninaisuus jäi taustalle yhdistävien teemojen korostuessa. Kuvauksissa keskityttiin kohdehenkilöiden elämänkulun tiiviiseen kuvaamiseen ja – tulkintani mukaan – Naisyhdistyksen propagoiman naiskuvan vahvistamiseen. Keskeisesti esiin nouseva teema oli Naisyhdistyksenkin ideologian keskiössä ollut yhteiskunnallinen äitiys, jota kuvattavat naiset toteuttivat eri tavoin. Se jäsensi myös vuoden 1892 albumin naiskuva.

Topelius kiteytti yhteiskunnallisen äitiyden perusajatuksen hyväntekeväisyystyöstään kuulun Aurora Karamzinin pienoiselämäkerrassa: ”Naisilla kotona ja naisilla yhteiskunnassa on kaikkialla ja mitä erilaisimmissa elämänoloissa sama elämätehtävä, hoivata ja jalostaa.”³⁰ Naisliikkeissä laajalti omaksutussa näkemyksessä naiseudesta yhteiskunnallisena äitiytenä politisoitiin naisiin varsinkin keskiluokkaisessa kulttuurissa yhdistetty hoivaavuus, kun sille vaadittiin tilaa ja kehittymismahdollisuuksia myös kodin ulkopuolella. Ajatus, joka levisi Suomeen esimerkiksi Fredrika Bremerin kirjoitusten kautta, oli toisaalta kaksinapaista sukupuolijärjestystä lujittava ja siten sekä naiseutta että mieheyttä rajoittava, mutta toisaalta strategisesti viisas. Se vaati sukupuolten välistä tasa-arvoa, mutta ei perustavanlaatuisesti horjuttanut sukupuoliin kytkeytyntä olemusajattelua.

Naisyhdistyksessä korostettiin sitä, ettei naiskysymyksessä ollut kyse naisten itsekkäistä haaluista tai pyrkimyksestä kilpailla miesten kanssa, vaan koko yhteiskunnan ja laajemmin ihmiskunnan hyödyksi. Jotta naiset pystyisivät osallistumaan yhteiskunnalliseen rakennustyöhön, heille oli annettava tasavertaiset mahdollisuudet, mutta olennaisempaa oli naisille langetettu moraalinen vastuu: heidän tehtäväkseen määriteltiin myös miesten ”kohottaminen” – naiset määriteltiin toisin sanoen kasvattajiksi sanan kaikissa merkityksissä.³¹ Tämä nousi esiin esimerkiksi

28. Naisyhdistyksen ja Alexandra Gripenbergin kristillis-idealistsesta kansallisajattelusta ks. Marja Jalava (2005) *Minä ja maailmanhenki. Moderni subjekt i kristillis-idealistsessa kansallisajattelussa ja Rolf Lagerbergin kulttuuriradikalismissa n. 1800–1914*, Helsinki: SKS, 213–214, 397–398.

29. Ihanteellisuuden traditiosta ks. esim. Nadel (1984).

30. ”Qvinnan i hemmet och qvinnan i samhället har öfverallt och under de mest olika lefnadsvillkor, samma mission att vårda och att förädla.” Z. Topelius (1890) 'Aurore Karamsin', teoksessa *Biografiskt album*, 7–8.

31. Siveellisyydestä suomalaisen naisliikkeen politiikassa ks. Anna Elomäki (2011) 'Politiikan siveellisyyden siveellisyyden politiikka suomalaisten naisasianaisten teksteis-

elämäkerta-albumin kuvauksessa tanskalaisen kirjailijan Mathilde Fibigerin elämästä: emansipaation ydin ei ollut naisten oikeuksien laajentamisessa, joka oli pikemminkin seuraus, vaan naisten sosiaalisessa vastuunkannossa.³²

Koulu sekä vapaaehtoinen ja vähitellen ammatillistuva sosiaalityö tarjosivat 1800-luvun länsimaisissa yhteiskunnissa erityisesti naimattomille naisille konkreettisen väylän Topeliuksen esiin nostaman ”hoivan ja jalostamisen” toteuttamiseen. Saksalainen Lina Morgenstern esimerkiksi kuvattiin suorastaan väsymättömän aktiiviseksi, oli sitten kyse köyhäinhoidosta, raittiustyöstä, lastentarha-aatteesta, tyttöjen ja naisten koulutuksesta tai perheenemäntien aktivoimisesta. Yhteistä sosiaalireformin puolesta toimineille naisille oli teorian ja käytännön yhdistäminen: he perustivat yhdistyksiä ja laitoksia sekä puhuivat ja kirjoittivat reformista – heidän kuvattiin olevan alati siellä, missä apua tarvittiin.³³

Lukijakunnan vakuuttamiseksi oli tärkeää nostaa esiin ristiriidattomuus moraalisesti vahvan persoonan ja yhteiskunnallisesti merkittävän elämäntyön välillä. Äidillisyyttä kirjoitettiin kuvattavien persoonallisuuden keskeiseksi piirteeksi. Unkarilaisen Janka Zirzenin elämäntyön kuvauksessa korostettiin, ettei hän ollut vain tarmokas pedagogi ja koulun johtaja, vaan äitihahmo oppilailleen useassa sukupolvessa. Elisabeth Blomqvistia luonnehdittiin samaan tapaan äidiksi luomassaan kodissa, Helsingin ruotsalaisen tyttökoulun opettajatarluokassa. Ranskalaisesta Isabelle Bogelotia ei kuvattu vain ammattitaitoisena vankilasta vapautuvien naisten auttajana, vaan yhtä tärkeää oli nostaa esiin kärsiviin kohdistuva (naisellinen) myötäeläminen.³⁴

Historioitsijalle, jolle on mahdollista retrospektiivinen katse, *Biografiskt album* tarjoaa mielenkiintoisen yksityiskohdan siinä mielessä, että Ellen Key pääsi sen sivuille, sekä kuvattavana että biografina, mikä kertoo siitä, että hänet vielä 1890-luvun alussa luettiin Naisyhdistyksen piirissä samanmielisiin luotettuihin. Julkinen väli-

rikko tapahtui *Missbrukad kvinnokraft* -teoksen ilmestyttyä vuonna 1896.³⁵

Toisaalta Fredrika Bremerin puuttuminen kuvattavien joukosta yllättää, koska hänellä oli niin keskeinen rooli pohjoismaisen naisasian kehityksessä ja koska hän oli Gripenbergille esikuva ja auktoriteetti. Lisäksi Suomesta olisi löytynyt pätevä kirjoittaja, olihan Lucina Hagmanin *Fredrika Bremer. Kuvaus vuosisatamme alkupuolelta* ilmestynyt vuonna 1886. *Biografiskt album* ilmestyi vuonna 1890, jolloin Naisyhdistyksen toimintaan tyytymättömät, Hagman heidän joukossaan, eivät olleet vielä jättäneet yhdistystä. Bremerin poissaolo saattaa kertoa pinnan alla jo oleista jännitteistä, jotka sitten ilmenivät epäsuorasti kirjoittajavalinnoissa.

Naisialiitto Unionin politiikka, jota Hagman oli keskeisesti muotoilemassa, oli paikoin Naisyhdistyksen linjauksia radikaalimpaa.³⁶ Toisaalta myös Unionissa kannatettiin yhteiskunnallisen äitiyden ideaa, ja elämäkertakuvaus oli samaan tapaan ihanteellista:

”Fredrika Bremerin elämä ja kehitys osoittaa meille sitä harmoniaa, jota etsivät ihmislielut kaikkina aikoina ovat ikävöineet. Jokaisesta päivästä ja jokaisesta elämänvaiheesta tietää hän lisätä

sä, teoksessa Tuija Pulkkinen & Antu Sorainen (toim.) *Siveellisyydestä seksuaalisuuteen. Poliittisen käsitteen historia*, Helsinki: SKS, 131–152.

32. Margrete Fibiger (1890) 'Mathilde Fibiger', teoksessa *Biografiskt album*, 80–81. Romaanillaan *Clara Raphael* (1850) Fibiger oli käynnistämässä naisiasiakeskustelua Tanskassa.

33. W-W (1890) 'Lina Morgenstern', teoksessa *Biografiskt album*, 122–129. Ks. myös A.J. (1890) 'Janka Zirzen' ja W-w (1890) 'Ragna Nielsen', teoksessa *Biografiskt album*.

34. A.J. (1890) 'Janka Zirzen', teoksessa *Biografiskt album*, 134; E. Ingman (1892) 'Elisabeth Blomqvist', teoksessa *Finska qvinnor*, 179; 'Isabelle Bogelot' (1890, ei kirjoittaja), teoksessa *Biografiskt album*, 138.

35. Esim. Tyyni Tuulio (1959) *Aleksandra Gripenberg: kirjailija, taistelija, ihminen*, Porvoo: WSOY, 111–129.

36. Unionin ohjelmasta ks. Minna Hagner & Teija Försti (2006) *Suffragettien sisaret*, Helsinki: Unioni Naisialiitto.

olentoonsa sitä eheyttä, jota ilman etevimmänkin ihmisen toiminta on siunausta vailla, senpätähden huomaamme hänen sieluelämässään asteittain ylenevän nousun aina puhtaan ihmisyyden korkeimmille kukkuloille.”³⁷

Tällainen kuvaus ”jalosta, ehjästä persoonallisuudesta”, kuten Alexandra Gripenberg Bremeriä toisaalla luonnehti,³⁸ sulki pois kuvattavan elämän sirpaleisuuden ja ristiriitaisuudet. Bremer oli Hagmanille ”tulevaisuusnaisen kantakuva, jonka jälkimaailma voi pitää kunnianaan omistaa ja monistaa.” Utta modernia naiseutta luonnehti itsenäisyys, mutta kyse ei ollut hedonistisesta itsekkyydestä vaan uhrautuvasta, äidillisestä työstä korkeampien päämäärien hyväksi. Bremer itse oli Hagmanin mukaan paras esimerkki tästä: ”Fredrika Bremer on kirjoittaessaan ’Herthan’ luopunut itsekkyyden viimeisestäkin kipinästä. Hän itse ei ole mitään, velvollisuus kaikki, rakkaus kaikki.”³⁹

Elämäkertakuvausten harras ja työteliäs ihminen

Fredrika Bremerin elämässä kristillinen vakaus oli yksi keskeisiä säikeitä. Suomalaisista naisasiajärjestöistä erityisesti Suomen Naisyhdistyksen ohjelma rakentui vankasti luterilaisuuden pohjalle, mikä näkyi myös sen viitoittamassa elämäkertakirjoittamisessa. Suomalaispioneerien pienoiselämäkeroissa uskonnon merkitys työn perustana nousi toistuvasti esiin. Gripenbergin kuvauksessa intialaisesta Pundita Ramabaista länsimaisen naisliikkeen kristillinen perusta käy niin ikään selväksi. Ramabai toteutti yhteiskunnallisen äitiyden ajatusta työssään lapsiesien aseman parantamiseksi, mutta kristillisesti värittyneen naisasian näkökulmasta oleellista oli se, että hindulaisuuden ja naisemansipaation yhdistämistä ei pidetty mahdollisena uskontoon sisältyvän naiseen kohdistuvan halveksunnan vuoksi. Ramabai – ja hänen elämäkerturinsa – totesivat kristinuskon olevan ”se lämmin käsi, joka auttaa (–) halki elämän”.⁴⁰

Luterilaisessa traditiossa uskon ja työn, velvollisuuden täyttämisen, välinen side on tiivis. Kaikissa tarkastelemisani elämäkertakuvauksissa rakennettiin naisihannetta, jolle on ominaista määrätietoinen ponnistelu oman kutsumuksen⁴¹ toteuttamiseksi ja sinnikkyyys tällä tiellä olevien esteiden ylittämiseksi. Kyse oli kuvattavien todellisesta elämästä, ei fiktiosta, mutta historiapolitiikan näkökulmasta kiinnostavaa on elämänkulun suoristaminen selkeäksi poluksi kohti elämäntehtävän täyttymistä. Tässä harataan työteliäisyyden täyttämässä kertomuksessa ei ollut tilaa yksityiselämälle eikä varsinkaan seksuaalisuudelle. Esimerkiksi norjalaisen Ragna Nielsenin kuvauksessa ohitettiin täysin hänen avioliitossaan kokemansa väkivalta. Se kuitenkin motivoi häntä vaatimaan tyttöjen ja poikien yhteiskoulutusta, joka puolestaan oli kuvauksen keskiössä.⁴² Lucina Hagman sivusi ”sukupuolirakkautta” laimentaessaan sen merkityksen Fredrika Bremerin elämässä. Koska naisliikkeiden tavoitteena oli tehdä naisesta ”jotain parempaa kuin pelkkä koriste ja sukupuolioletto”⁴³,

37. Lucina Hagman (1901) ’Muutamia piirteitä Fredrika Bremerin kehityselämästä’, teoksessa *Fredrika Bremer 1801–1901*, 4.

38. Alexandra Gripenberg (1908) *Naisasian kehitys eri maissa* III, Porvoo: WSOY, 45. Vrt. Pipping (2007), joka luonnehtii Helena Westermarckin elämäkerta Elisabeth Blomqvistista hagiografiaksi.

39. Hagman (1901) 22.

40. ”den varma hand, som hjelper (...) genom lifvet”. Alexandra Gripenberg (1890) ’Pundita Ramabai’, teoksessa *Biografiskt album*, 182, 194. Kristinuskon merkityksestä Gripenbergille ks. Tuulio (1959).

41. Kutsumuksesta ja kristillisyyden merkityksestä naisliikkeille ks. esim. Inger Hammar (2000) ’From Fredrika Bremer to Ellen Key. Calling, Gender and the Emancipation Debate in Sweden, c. 1830–1900’ & Pirjo Markkola (2000) ’The Calling of Women. Gender, Religion and Social Reform in Finland, 1860–1920’, teoksessa Pirjo Markkola (toim.), *Women, Religion and Social Change in the Nordic Countries, 1830–1940*, Helsinki: SKS.

42. W-w (1890) ’Ragna Nielsen’, teoksessa *Biografiskt album*. Vrt. Mari Jonassen (2012), *Writing the biographies of Ragna Nielsen and Fernanda Nissen, a comparison*, julkaisematon konferenssiesitelmä.

43. Hagman (1901) 5, 17–18.

seksuaalisuus ei ollut mahdollinen teema muutoin kuin lähinnä naisten edustaman moraalireformin kontekstissa.⁴⁴ Työn keskeisyyteen ja seksuaalisuuden, ja samalla biologisen äitiyden, poissaoloon naisliikkeen biografiatraditiossa on kiinnittänyt huomiota myös Git Claesson Pipping analyysissään Helena Westermarckin laatimista naiselämäkeroista. Naisasialiitto Unionissa aktiivisesti toiminut Westermarck osallistui myös *Fredrika Bremer 1801–1901* -teoksen kirjoittamiseen.

Sinnikkyiden ja työteliäisyyden kuvauksia lukiessa nousee väistämättä esiin kysymys naisia alistaneista rakenteista ja käytänteistä. Naisliikkeissä ei voitu ohittaa näitä mekanismeja, mutta samanaikaisesti oli valittava, kuinka aggressiivisesti alistus artikuloitiin. Naisyhdistyksen elämäkerta-albumeissa valittiin varovainen linja ja naisten tiellä olleisiin esteisiin viitattiin ikään kuin rivien välissä tai kunkin henkilön kokemina sairauden tai taloudellisten vaikeuksien aiheuttamina yksilöllisinä ongelmina, ei ensisijaisesti naissukupuoleen kohdistuvana rakenteellisena vallankäyttönä. Vallankäyttöä hävytettiin myös tuomalla esiin miesten naisille tarjoama tuki. Myös Claesson Pipping viittaa yhteiskunnan patriarkaalisuuden laimentamiseen Westermarckin kirjoittamissa elämäkeroissa.⁴⁵

Epätasa-arvo saatettiin toisaalta jopa eksplisiittisesti kieltää; Alexandra Sältinista kirjoittaneen naispuolisen elämäkerturin mukaan sukupuoli ei ollut taiteen saralla merkitystä, eikä naisilla näin ollen ollut vaikeuksia toteuttaa kutsumustaan.⁴⁶ Toisaalta naisiin kohdistetusta vallankäytöstä kertoo samassa albumissa oleva kuvaus kuvataiteilijana aloittaneesta, mutta sittemmin opettajana toimineesta Augusta Pippingistä: kirjoittaja viittaa J. V. Snellmanin Pippingille osoittamiin sanoihin, ettei tämän pitänyt käyttää naisille vieraita työkaluja, kuten kynää tai pensseliä.⁴⁷ Naisten kokemat vaikeudet saatettiin myös esittää mielekkäiksi koetinkiviksi, jotka mittasivat heidän pyrkimystensä vakavuutta. Ellen Key esimerkiksi rakensi Emma Irene Åström-

mistä, Suomen ensimmäisestä naismaisterista, kuvaa poikkeuksellisenä yksilönä, jolla oli erityinen tiedonjano ja joka itsekkin oli sitä mieltä, ettei akateemisiin opintoihin pitänyt pyrkiä ilman palavaa halua.⁴⁸

Biografia ja esimerkillisen naiseuden esittäminen

Helena Westermarckin laatimia naiselämäkertoja analysoineen Git Claesson Pippingin mukaan Westermarckin sanoma tiivistyi ajatuksen työstä modernin naisidentiteetin perustana. Työtä tekemällä naiset osallistuivat yhteiskunnan rakentamiseen, mutta se oli avain myös moraaliseen kehitykseen.⁴⁹ Luonnehdinta tavoittaa olennaisen myös Suomen Naisyhdistyksen vuosina 1890 ja 1892 julkaisemista elämäkerta-albumeista sekä vuonna 1901 julkaistusta Fredrika Bremerin elämäntyötä kunnioittavasta teoksesta.

Analysoimissani teksteissä rakennettiin esikuvallisen naiskansalaisen mallia, jonka ytimessä oli yhteiskunnallista äitiyttä toteuttava siveeliseesti vahva nainen. Yhteiskunnallisen äitiyden kautta naisten työnteko ja muu yhteiskunnallinen toiminta pystyttiin esittämään – sekä naisille itselleen että miehille, joiden tekemistä päätöksistä naisten oikeuksien laajentaminen riippui – naisten perinteistä roolia uudistavana mutta ei radikaalisti sukupuolidikotomiaan kiinnittyntä olemusajattelua murentavana.

44. Ellen Key kritisoiikin porvarillisia naisliikkeitä rakauden ja seksuaalisuuden merkityksen mitätöimisestä. Kirjoittamissaan elämäkeroissa hän nosti nämä teemat esiin. Ks. esim. Ellen Key (1893) *Anne Charlotte Leffler, duchessa di Cajanello*, Stockholm: Bonniers.

45. Pipping (2007) 200–201.

46. G.C. (1892) 'Alexandra Sältin', teoksessa *Finska qvinnor*, 31.

47. A.L.E. (1892) 'Augusta Pipping', teoksessa *Finska qvinnor*, 195.

48. Ellen Key (1890) 'Emma Irene Åström', teoksessa *Biografiskt album*, 20.

49. Pipping (2007) 205.

Elämäkertakuvaukset kertovat naisliikkeiden toisiinsa kytkeytyneestä kansallisesta ja transnationaalista luonteesta. Suomalaisiin naisiin keskittyvän elämäkerta-albuminsa avulla Suomen Naisyhdistys pystyi luomaan jatkumon aiempien naissukupolvien työhön ja esittämään itsensä sen jatkajana. Ulkomaisten naisten kuvaus puolestaan todisti Naisyhdistyksen linjan yleisemmästä kantavuudesta. Kristillisyyden sävyttämä yhteiskunnallinen äitiys kerrottiin niin suomalaisten kuin kansainvälisten kuvattavien elämän sisällöksi. Kyse ei ollut fiktiivisestä sepittämisestä vaan naisliikkeiden historiapolitiikasta ja siihen soveltuvasta tarinalinjasta⁵⁰, jonka toteuttamiseksi tarvittiin oikeat kuvattavat, sopivat kirjoittajat ja tietoisuus elämäkertojen didaktisesta luonteesta. Tässä suhteessa Suomen Naisyhdistys ja Naisasialiitto Unioni toimivat samassa hengessä.

Elämäkeroilla pyrittiin paitsi perustelemaan tasa-arvovaatimuksia ja luomaan roolimalleja uudenlaista naisidentiteettiä rakentaville naisille myös kasvattamaan heitä kiittolisuuteen

uranuurtajanaisia kohtaan. Se, kuinka hyvin tässä onnistuttiin, ei paljastu teoksia lukemalla, vaan se vaatisi teosten vastaanoton analysoimista, mutta myös lukijoiden elämänhistorioiden laajempaa tarkastelua. Uranuurtajanaisten muiston säilyttäminen määriteltiin uusien naissukupolvien tehtäväksi. Näin ollen biografialla voidaan katsoa olleen keskeinen osa pyrkimyksissä rakentaa feminististä muistia niin kansallisesti kuin ylirajaisesti. Samanaikaisesti kansallista muistia haluttiin laajentaa ja nostaa sen osaksi suurmiesten rinnalle myös kansakunnan ”mainiot naiset”.

---

50. Tarinalinjan käsitteestä ja sen soveltamisesta historiankirjoituksen poliittisuuden analyysissä, ks. esim. Ilona Pikkanen, 'Kansakunta kerrontana. Eliel-Aspelin Haapkylä ja Suomalaisen teatterin suomalainen menneisyys', teoksessa Marja Jalava, Tiina Kinnunen, Irma Sulkunen (toim.) *Kirjoitettu kansakunta. Sukupuoli, historiankirjoittaminen ja kansallinen identiteetti 1800- ja 1900-lukujen Suomessa*, Helsinki: SKS (tulossa). –*Nyt julkaistu Tiina Kinnusen artikkeli on läpikäynyt tieteellisen vertaisarvioinnin.*